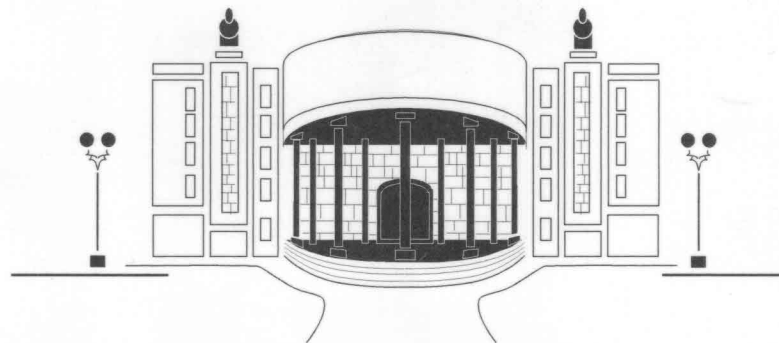

Педагогічна освіта: теорія і практика

Психологія
Педагогіка

Збірник
наукових праць

№ 27

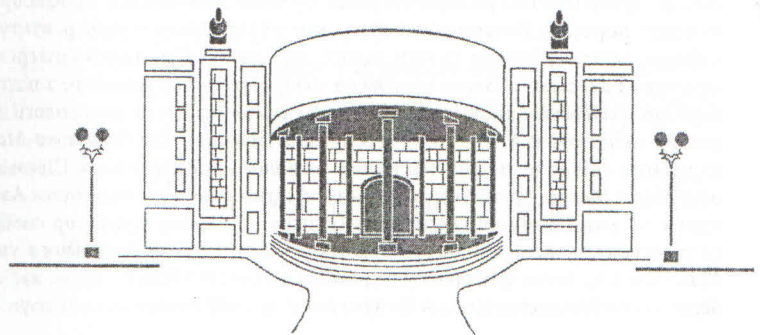
Київ • 2017

Київський університет імені Бориса Грінченка

Педагогічна освіта:

теорія і практика

Психологія
Педагогіка

Збірник
наукових праць

№ 27

Київ • 2017

УДК 37.01
ББК 74.0
П 24

Засновник:

Київський університет імені Бориса Грінченка
Свідцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 19961-9761 ПР від 28.05.2013 р. (перереєст

Видається з грудня 2001 р.

Виходить двічі на рік

Збірник наукових праць «Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка» включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з педагогіки (Бюлетень ВАК України № 11, 2009 р.) та психології (Бюлетень ВАК України № 7, 20

Рекомендовано до друку Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка
(протокол № 1 від 26 січня 2017 р.)

Редакційна колегія:

Огнев'юк В.О., ректор Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України (головний редактор); Хоружа Л.Л., завідувач кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор (заступник головного редактора); Безпалько О.В., директор Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; Беленька Г.В., завідувач кафедри дошкільної педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; Лозова О.М., завідувач кафедри практичної психології Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор психологічних наук, професор; Мартиненко С.М., завідувач кафедри початкової освіти Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; Міляєва В.Р., завідувач НДІ розвитку людини Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор психологічних наук, доцент; Олексюк О.М., завідувач кафедри теорії і методики мистецтва Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор педагогічних наук, професор; Петрунько О.В., професор кафедри практичної психології Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник; Сергєєнкова О.П., завідувач кафедри загальної та педагогічної психології Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор психологічних наук, професор; Козир М.В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та історії педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка (відповідальний секретар); І. Кевішас, професор кафедри музики Вишнього педагогічного університету, доктор педагогічних наук, професор (Литва); Йозеф Малах, завідувач кафедри теорії та освіти дорослих Педагогічного факультету Остравського університету, доктор наук (Чехія); Анна Гайджиця, професор кафедри загальної освіти та методології досліджень Сілезького університету в Катовіцах, доктор хабілітований, професор (Республіка Польща); Єва Огородська-Мазур, заступник декана з наукової роботи Факультету народного співробітництва Факультету етнології і освітніх наук Сілезького університету в Катовіцах (Республіка Польща); Марія Марта Урлінська, завідувач кафедри соціальної педагогіки Академії Ignatianum у Кракові, доктор хабілітований, професор надзвичайний (Республіка Польща); К. Хольц, професор спеціальної педагогіки та психології Гейдельберзького університету освіти, доктор наук, почесний професор Київського університету імені Бориса Грінченка (Німеччина); Комарова І.А., декан факультету педагогіки дитинства і сім'ї, доцент кафедри педагогіки дитинства і сім'ї Могильовського державного університету ім. А.О. Кулешова, кандидат педагогічних наук (Білорусь).

Рецензенти:

Чернобровкін В.М., завідувач кафедри психології і педагогіки Національного університету «Києво-Могилянська академія», доктор психологічних наук, професор; Бібік Н.М., головний науковий співробітник Інституту педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України; Белєхова Л.І., професор кафедри англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету, доктор філологічних наук, проф

Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка : зб. наук. пр. / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; редкол.: Огнев'юк В.О., Хоружа Л.Л. [та ін.]. — К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. — № 27. — 108 с.

ISSN 2311-2409.

У збірнику наукових праць розглядаються актуальні проблеми сучасної педагогічної та психологічної науки в історичному, методологічному, методичному аспектах, підбиваються підсумки експериментальних педагогічних та психологічних досліджень.

УДК 37.01
ББК 74.0

ISSN 2311-2409

© Автори публікацій, 2017
© Київський університет імені Бориса Грінченка

ЗМІСТ

Розділ I

ТЕОРІТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Дика Н.М.

Мовна особистість: міждисциплінарний аспект 4

Желанова В.В.

Таксономія типів професійної рефлексії педагога:
міждисциплінарний контекст 9

Ушаков А.С.

Духовні витоки образу людини культури:
психолого-педагогічний аспект 15

Розділ II

ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Головчук С.Ю.

Вплив європейських цінностей
на формування патріота-державника 21

Горопаха Н.М.

Проблемні ситуації як метод формування
екологічної компетенції старших дошкільників 25

Коваль Т.І.

Міждисциплінарний контекст
педагогічної підготовки магістра —
майбутнього вчителя-філолога в умовах
стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних
технологій 31

Козир М.В.

Інтеграція інформаційної педагогіки
в освітній процес: теорія поколінь 36

Комарова И.А., Здорикова Н.Г.

Теоретико-методические аспекты
использования игротехнической деятельности
в педагогической подготовке студентов 41

Круглик В.С., Осадчий В.В.

Міждисциплінарний підхід у професійній
підготовці майбутніх програмістів 46

Латно В.В.

Організація процесу виховання
духовних цінностей студентської молоді
під час тематичної табірної зміни 52

Осадча К.П.

Міждисциплінарний контекст формування
тьюторської компетентності
у професійній підготовці майбутніх учителів 56

Розділ III

ПСИХОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Канюка І.О.

Психологічні арт-техніки в академічному навчанні ... 61

Кот Г.М.

Формування психологічної готовності студентів
до професійної діяльності 66

Мартиненко І.В.

Комунікативний потенціал особистості
як об'єкт психокорекційного впливу
у системі формування комунікативної діяльності
дітей із системними порушеннями мовлення 71

Сергеєнкова О.П., Столярчук О.А.

Криза фахового навчання як підґрунтя
емоційного вигорання студентів 77

Фурман В.В.

Емоційний інтелект як метакомпетенція
особистості 82

Розділ IV

НАУКОВІ РОЗВІДКИ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Браткова О.І.

Проблема професійної взаємодії
майбутнього фахівця крізь призму деонтології 86

Дячок Н.В.

Міждисциплінарність як пріоритетний вектор
професійної педагогіки 91

Кошіль О.П.

Педагогічний потенціал освітнього середовища
дошкільного навчального закладу 95

Петрик Л.В.

Медіа-грамотність як навичка ХХІ ст. 100

Процька С.М.

Мережеві ІКТ як основа комп'ютерно орієнтованої
методики формування професійних
компетентностей майбутніх філологів 105

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ ВЕКТОР ПРОФЕСІЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті розглянуто взаємозв'язок міждисциплінарного дослідження та професійної педагогіки. Виокремлено основні складові професійної педагогіки: загальна педагогіка, загальна і педагогічна психологія, інженерна психологія, психологія праці, фізіологія праці, акмеологія. Представлено зв'язок між міждисциплінарним дослідженням і професійною педагогікою, який проявляється в інтеграції мережевого міждисциплінарного навчально-методичного комплексу в умовах євроінтеграції. Описано інтеграційний процес як прояв міждисциплінарності у професійній педагогіці.

Ключові слова: акмеологія, міждисциплінарність, міждисциплінарний підхід, професійна педагогіка.

© Дячок Н.В., 2017

Вступ. Глобальні соціальні зміни, мовні процеси в освіті зумовлюють появу нового напрямку міждисциплінарного дослідження професійної педагогіки. Природним є те, що професійна педагогіка може дати відповіді на великі нового часу з їх орієнтацією на людські загальнолюдські цінності, демократизацію та інтеграцію в сучасному освітньому просторі.

Аналіз сучасних досліджень. В загальнопедагогічному сенсі явище міждисциплінарного дослідження у своїх роботах В. Аршинов, В. Буганов, І. Добронравова, Л. Киященко, М. Горенко, В. Стюпин та інші (Гончаренко С.У., М. Але І. Бочан, А. Бекренев, А. Гур'єв, М. Бостюк, К. Кречетников, В. Михелькевич, М. Говец, А. Вербицький, Д. Ширяєва та деякі інші) науковці досліджують міждисциплінарність як актуальну проблему.

Варто зазначити, що розгляд даної проблеми в педагогіці відображається по-різному у роботах учених. Найбільш наявна множинність трактувань та визначень, бо єдиної точки зору на це питання ще не сформульовано. Тому нові концепції та методологічні засоби, що з'явилися та використовуються в професійній педагогіці в міждисциплінарних дослідженнях, їх вплив на науку та дослідження потребують подальшого вивчення та систематизації.

Мета даної статті — проаналізувати сучасні підходи до розуміння можливостей міждисциплінарності професійної освіти.

Явище міждисциплінарності було визначено в процесі створення на межі наук синтетичних галузей науки в 70-х роках ХХ ст. Варто зауважити, що шлях отримання нових знань шляхом об'єднання знань різних наук у педагогіці існував давно. Наприклад, цю роль виконував симбіоз педагогіки з психологією, завдяки якому виникла теорія «психо-

логізації навчання» Песталоцці. Сучасні зв'язки педагогіки з психологією виявляються у методах дослідження, а своєрідним зв'язком між двома науками є педагогічна і вікова психологія, психологія професійної педагогічної діяльності, психологія управління педагогічними системами і багатьма психологічними дослідженнями в інших галузях освіти.

Треба згадати ще давніший союз — союз педагогіки з філософією, завдяки якому близько 45–40 тис. років тому виховання остаточно виділилося як спеціалізована соціальна функція, виокремленню якої сприяло постійне ускладнення і накопичення соціального досвіду, що вимагало спеціальних форм і методів його передачі. Слід зазначити, що у філософії сучасна педагогіка знаходить опорні методологічні положення: філософські категорії необхідності й випадковості, загального, одиничного й особливого, закони взаємозв'язку і взаємозалежності, закони розвитку і його рушійні сили, суб'єктивний і об'єктивний детермінізм педагогічних явищ і багато іншого.

Не можемо заперечувати безсумнівних досягнень окремих дисциплін, бо, наприклад, саме професійній педагогіці ми завдячуємо відкриттям акмеології, адже саме інтенсивний розвиток педагогічної акмеології і став потужним імпульсом для становлення загальної акмеології та її прикладних напрямків. Джерелами педагогічної акмеології, як і загальної, є праці Н. Кузьміної та представників її наукової школи.

Слід погодитися з думкою І. Бочан: «сьогодення освітньої педагогічної діяльності — це впровадження нових технологій навчання, інтегральних курсів, розробка нових міждисциплінарних зв'язків» (Хуторської А.В., 2005, с. 164). Відповідно до цього «встановлення міждисциплі-

нарних зв'язків фахових дисциплін є важливою складовою концепції міждисциплінарної інтеграції, яка передбачає об'єднання знання, переконання і практичної дії на всіх етапах підготовки фахівця, синтез усіх форм занять відносно кожної конкретної мети освіти у ВНЗ» (Хуторської А.В., 2005, с. 18).

Отже, професійна педагогіка — це галузь педагогічної науки, що вивчає закономірності навчання людини професії і формування професійно важливих і соціально значимих якостей особистості працівника. Історію професійної педагогіки можемо віднести до епохи виникнення ремісничого виробництва, коли навчання проводилось у формі індивідуального учнівства. В основу навчання була покладена ідея послідовного формування умінь і навичок виготовлення окремих деталей певного завершеного виробу. Учні набувають умінь і навичок одночасно з кількох операцій, які входять до змісту конкретної професії.

Варто зазначити, що сьогодні професійна педагогіка поділяється на: педагогіку професійно-технічної освіти; педагогіку вищої школи закладів освіти I–II рівнів акредитації, яка займається питаннями навчання і виховання в умовах технікумів, коледжів; педагогіку вищої школи закладів освіти III–IV рівнів акредитації, яка займається питаннями навчання і виховання в умовах інститутів, університетів, академій.

Погоджуємося з думкою про те, що професійна педагогіка не може розвиватися в рамках загальної, яка, в свою чергу, обмежена рамками загальноосвітньої школи. Становлення професійної педагогіки пов'язане з розвитком професійно-технічної і вищої школи, науки, техніки, економіки, виробництва.

Зупинимось на складових частинах професійної педагогіки: загальній педагогіці, загальній і педагогічній психології, інженерній психології, психології праці, фізіології праці, акмеології. Розглядаючи всі складові професійної педагогіки, ми можемо впевнено говорити про наявність міждисциплінарного зв'язку між ними, бо всі складові професійної освіти відносяться до різних освітніх сфер.

У психології й педагогіці обґрунтовано висновки про те, що міжпредметність є однією з важливих психолого-педагогічних умов збільшення науковості й доступності навчання, його зв'язку з навколишньою дійсністю, активізації підготовчої діяльності й удосконалення процесу формування знань, умінь і навичок у студентів. Принцип міждисциплінарності повинен виступати основним механізмом професійної педагогіки для оптимізації структури моделі знань і системи дисциплін, перетворення всієї системи підготовки на теоретичний, технологічний і методичний засоби побудови моделей професійної діяльності.

В сучасних умовах євроінтеграції міжпредметність дослідження в професійній педагогіці проявляється в інтеграції міждисциплінарного навчально-методичного комплексу, який забезпечується такими чинниками: визначенням міждисциплінарних цілей і завдань навчання; проведенням горизонтальної і вертикальної інтеграції дисциплін; виявленням міждисциплінарних зв'язків усередині окремих блоків і між основними блоками дисциплін; виділенням курсів, що формують основні фундаментальні поняття; їх структуруванням, складанням мережі дисциплін та семантичних понять; визначенням послідовності навчання на різних рівнях підготовки (Попова Н.В., 2011).

Наголосимо, що саме інтеграція у професійній педагогіці здійснюється на міждисциплінарному рівні та передбачає використання структурних елементів наукового знання з одного циклу дисциплін в іншому. Наприклад, професійні знання вчителя іноземної мови, отримані при вивченні курсів лінгвістичних дисциплін, як-от: артикуляція голосних і приголосних звуків, особливості відмінювання іменників і дієвідмінювання дієслів, способи утворення прикметникових форм, поєднання словосполучень, речень — активно використовуються в таких спеціальних предметах, як методика навчання англійської мови, практика усного та писемного мовлення, фонетика тощо.

Пропонуємо розглянути інтеграцію фахової освіти і професійної педагогіки на основі проблемного підходу, який сприяє розв'язанню проблем, що виникають у межах навчального курсу, за допомогою знань, здобутих при вивченні інших дисциплін. Наприклад, для розв'язання проблемної ситуації «Як за допомогою наочних засобів та пояснення артикуляції звуків показати учням відмінності у вимові англійських "θ, ð" і "s", "t", "z"?» використовують знання, здобуті під час вивчення теми «Приголосні звуки» мовних дисциплін «Фонетика» та «Морфологія». Професійна педагогіка, в свою чергу, створює навчальну програму для об'єднання трьох навчальних дисциплін з метою усунення «мовної несумісності», що є лише одним із проявів методологічної кризи, властивій наукам про людину. Міждисциплінарність у професійній педагогіці дала поштовх виникненню Systems Science, основою яких є застосування системного підходу до дослідження, що, в свою чергу, передбачає встановлення складу, структури й організації елементів і більших частин системи, іменованих підсистемами, а також виявлення основних взаємодій між ними та зовнішніх зв'язків системи, зокрема визначення основних з них, визначення функцій системи та виявлення закономірностей і тенденцій їх розвитку (Лисак І.В., 2014).

викликає сумніву той факт, що сучасний змусив професійну педагогіку спиратися на відповідні технічні й економічні науки цього світу, адже суспільство вимагає від професійної педагогіки фахівця із засвоєними технічними знаннями, сформованими технічними вміннями і професійними навичками, а також спеціаліста з розвиненими професійно-важливими якостями і властивостями особистості. Тому спробуємо зобразити це графічно (рис. 1).

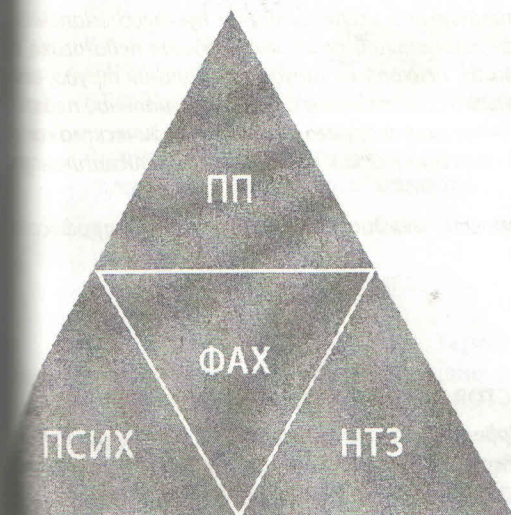

Рис. 1. Сучасний фахівець:

— професійна педагогіка; ПСИХ — психологія;
— науково-технічні знання; ФАХ — фахівець

Отже, саме міждисциплінарність є тією важливою ланкою в професійній педагогіці, яка з'єднує загальну і професійну освіту в цілісну систему підготовки фахівців, результатом чого є подолання розриву між теорією і практикою в вищих навчальних закладах. Зведення цього розриву формує конкурентоспро-

можних випускників, що є вкрай важливим для їх працевлаштування і одержання повного досвіду роботи з обраної професії. Сьогодні достатньо чітко визначається шлях підготовки та оцінки рівня конкурентоспроможності через порівняння досягнень випускників з параметрами паспорту компетентностей професійного стандарту (Кириченко М.О., 2016).

Наголосимо, що міждисциплінарність професійної педагогіки — це важлива складова концепції міждисциплінарної інтеграції, яка полягає в об'єднанні знань з різних дисциплін у цілісну систему через методично обґрунтоване інтегральне використання. Цей принцип дидактики дає змогу охопити всі сторони навчальної дисципліни або процесу, що вивчається, а також забезпечити спадкоємність в освіті, оптимізувати процес фахової підготовки вчителя іноземної мови. Міждисциплінарність у професійній педагогіці сприяє не тільки встановленню своєрідних «векторів» між навчальними дисциплінами, але й на основі спільності змісту цих дисциплін побудові цілісної системи навчання, що є важливою умовою й результатом комплексного підходу, який дає змогу виокремити як основні елементи змісту освіти, так і певні взаємозв'язки між навчальними дисциплінами.

Висновок. Міждисциплінарність у професійній педагогіці сприяє підвищенню рівня навчального процесу. У викладанні навчальних дисциплін особлива увага приділяється узгодженості дій: міжпредметному зв'язку з урахуванням можливостей кожної дисципліни впливати на формування фахової готовності; усуненню дублювання та різночитання у визначенні фактів, понять; створенню міжпредметних схем, таблиць, словників, що дасть змогу раціональніше організувати навчальний процес. Запобігання дублюванню матеріалу сприятиме активізації й поглибленню міждисциплінарних знань, а отже, формуванню сучасного інтегрованого фахового знання.

ДЖЕРЕЛА

1. Гончаренко С.У. Методологія / С.У. Гончаренко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; голов. ред. В.Г. Кремень. — К.: Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
2. Кириченко М.О. Стратегічна траєкторія системної модернізації освіти в контексті підвищення її якості / М.О. Кириченко, Г.А. Дмитренко // Science Rise. — 2016. — № 4/5 (21). — С. 35–43. — DOI: 10.15587/2313-8416.2016.67719.
3. Лысак И.В. Междисциплинарность и трансдисциплинарность как подходы к исследованию человека / И.В. Лысак // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. — 2014. — № 6. — Ч. II. — С. 134–137.
4. Попова Н.В. Междисциплинарная парадигма как основа формирования интегративных компетенций студентов многопрофильного вуза: автореф. дис. ... д-ра пед. наук / Н.В. Попова. — СПб., 2011. — 51 с.

5. Троцук І.В. Наратив як міждисциплінарний методологічний конструкт в сучасних соціальних науках [Електронний ресурс] / І.В. Троцук. — Режим доступу : <http://ur.co.ua/104/677-1-narrativ-kak-mezhdisciplinarniy-metodologicheskiiy-konstrukt-v-sovremennyh-social-nyh-naukah.html>. — Назва з екрана.
6. Хуторской А.В. Педагогическая инноватика: методология, теория, практика / А.В. Хуторской. — М. : Изд-во УНЦ ДО, 2005. — 222 с.

Дячок Н.В.

МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОСТЬ КАК ПРИОРИТЕТНЫЙ ВЕКТОР ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ

В статье рассмотрена взаимосвязь междисциплинарного исследования и профессиональной педагогики. Выделены основные составляющие профессиональной педагогики: общая педагогика, общая и педагогическая психология, инженерная психология, психология труда, физиология труда, акмеология. Представлена связь между междисциплинарным исследованием и профессиональной педагогикой, которая проявляется в интеграции сетевого междисциплинарного учебно-методического комплекса в условиях евроинтеграции. Описан интеграционный процесс как проявление междисциплинарности в профессиональной педагогике.

Ключевые слова: акмеология, междисциплинарность, междисциплинарный подход, профессиональная педагогика.

N. Diachok

INTERDISCIPLINARY RESEARCH AS PRIORITY VECTOR OF PROFESSIONAL PEDAGOGY

The article deals with the relationship of interdisciplinary research in professional pedagogy. It is stressed on the basic components of professional pedagogy as general pedagogy, general and educational psychology, engineering psychology, work psychology, acmeology. The article gives the analysis of connection between interdisciplinary researches in professional pedagogy, which is reflected in integration of the interdisciplinary educational complex in the conditions of European integration.

The purpose of the article is to give the reader some information on interdisciplinary relationships in professional pedagogy which appear as a way of competitive graduates' development. Today it is extremely important for a job to obtain full experience in chosen profession. Nowadays it is defined quite clearly the way of preparation and evaluation of the achievements of graduates. It is the way of comparison with using parameters passport competencies of professional standard.

Much attention is given to the opinion of Bochan who says that nowadays educational pedagogical activity is the introduction of new learning technologies, integrated courses, and development of new interdisciplinary connections.

It is spoken in detail about establishing interdisciplinary relations in professional disciplines which is an important part of the concept of interdisciplinary integration, which involves combining knowledge, beliefs and practical action at all the stages of training, the synthesis of all forms of employment in relation to each particular purpose of education in universities.

In conclusion, the author considers that the manifestation of interdisciplinary relations in professional pedagogy is the integration process which is the important element of combining general and vocational education in the integrated system of training, as a result of this way is bridging the gap between theory and practice in contemporary higher education.

Key words: acmeology, interdisciplinary relationships, interdisciplinary approach, professional pedagogy.

Стаття надійшла до редакції 16.10.2016

Прийнято до друку 24.10.2016